

Hoe betrouwbaar is het geheugen?

- Stemmen via website op Veteranen top 50
- Veteranen met een missie in Oekraïne

‘Veteranenzorg op maat en in de buurt’

In oktober werd op de marinekazerne in Amsterdam onder het motto ‘Een heilzame missie’ het vijfjarig bestaan gevierd van het Landelijk Zorgsysteem voor Veteranen (LZV). Demissionair minister van Defensie Hans Hillen constateerde tevreden dat er inmiddels een hoop bereikt is op het gebied van deskundige en toegankelijke hulp voor veteranen. Voorzitter van de Raad voor civiel-militaire Zorg en Onderzoek Marie-Louise Tiesinga-Autsema beaamde dat, maar maakt zich wel zorgen over het dalende aantal deelnemers van het LZV.

Door: Fred Lardenoye

Foto: Karin Stroo

“Vandaag is een bijzondere tussenstop. We hebben in de afgelopen vijf jaar forse stappen gezet in een heel moeilijk veld, zowel qua inhoud als qua organisatie”, aldus kolonel-arts en voorzitter van het LZV Berend Berendse. Doelend op het dalend aantal zorginstellingen dat deelneemt aan het LZV voegde hij er onder meer aan toe: “We doen het met minder mensen, maar we zijn ‘uitverkocht’ dit jaar, dus we doen het ook met meer engagement dan ooit.”

Op 2 oktober stond het LZV met een symposium stil bij zijn eerste lustrum. Het LZV is een landelijk samenwerkingsverband op het gebied van veteranenzorg van twaalf kwalitatief hoogwaardige zorginstellingen, waaronder drie van het ministerie van Defensie. In de ochtend van het symposium werden enkele toespraken gehouden, het middagdeel werd grotendeels gevuld met workshops.

CAP

Op het symposium van het LZV sprak onder anderen demissionair minister van Defensie Hans Hillen. “Militairen kunnen ook psychische, psychosomatische en psychosociale klachten krijgen en dat is veel lastiger omdat het vaak niet meteen herkenbaar is.” Hillen wees op het verhaal van een nu 48-jarige Cambodja- en Bosniëveteraan. “Na zijn zware uitzendingen werd hij geleefd door zijn herinneringen aan schokkende gebeurtenissen, maar hij kon zijn verhaal niet kwijt. Bij Defensie bestond toen nog niet zoiets als opvang en nazorg en daardoor ontspoorde hij.” Vervolgens kwam deze veteraan toch in het hulpcircuit van Defensie terecht, maar moest telkens weer opnieuw zijn verhaal vertellen. Hillen: “Uiteindelijk is het goed met hem gekomen, maar, zoals hij met gevoel voor understatement zegt: ‘Het pad ernaartoe had wel korter gemogen’.” Door het LZV behoren dergelijke gevallen tot het verleden, aldus de minister. “Dankzij uw netwerk wordt iedere veteraan die zich bij het Centraal Aanmeldpunt Veteranen (CAP; red.) met een zorgvraag meldt, 24 uur per dag, direct in contact gebracht met de juiste hulpverlener. Onze veteranen krijgen zo zorg op maat en zorg in de buurt.”

■ Voorzitter van de het LZV kolonel-arts Berend Berendse en demissionair minister van Defensie Hans Hillen.

1 miljoen

Op het symposium sprak ook Marie-Louise Tiesinga-Autsema, voorzitter van de Raad voor civiel-militaire Zorg en Onderzoek (RZO). Zij wees erop dat onderzoek naar de tevredenheid van cliënten uitwijst dat het LZV goed functioneert. Wel sprak zij haar zorg uit over het dalende aantal civiele zorginstellingen dat deelneemt aan het LZV. Dit met het oog op behandelmogelijkheden voor veteranen die dicht bij huis kunnen worden aangeboden. “Bovendien is het aanmerkelijk dat de vraag naar zorg door de uitbreiding van het aantal veteranen nog toeneemt, zoals ook de aanmeldingen bij het CAP laten zien”, aldus Tiesinga-Autsema.

Zij vroeg zich af of er in de toekomst bij het ministerie van Defensie wel genoeg geld beschikbaar is om het wetenschappelijke onderzoek dat nu gedaan wordt op het gebied van zorg voor veteranen voort te zetten. “Er is op dat gebied baanbrekend onderzoek gedaan. Zulk onderzoek moet ook doorgaan, want het kan ook preventief werken.” Zij wees op een advies van het RZO om voor onderzoek naar uitzendingerelateerde klachten in de toekomst 1 miljoen per jaar uit te trekken. Tiesinga-Autsema: “Wij hebben daar nog geen antwoord op gekregen, maar ik ben zo vrij om de minister te vragen om, indien hij er niet meer aan toekomt, het bij zijn opvolger onder de aandacht te brengen.”

Libanonganger zendt

Op internetradiostation KingKong zal op 12 december de Veteranen top 50 te beluisteren zijn, gedraaid door Libanonveteraan en dj Hennie van den Berg. Op één nummer na heeft hij de hele lijst compleet. En hoewel zijn eigen favorieten de top 50 niet haalden, vindt hij het toch een heel mooie lijst. Vanaf nu kunnen veteranen op een nieuwe site alweer stemmen op de top 50 van volgend jaar.

Door: Linde van Deth

Ook de volledige Veteranen top 50 van 2010, samengesteld door veteranen voor het honderdste nummer van Checkpoint, werd al uitgezonden op Radio KingKong. Hennie van den Berg (51) heeft de lijst nummers van 2012 inmiddels compleet, op één nummer na. Nummer 21, *Ode aan de Papoea's* van Wieteke van Dort ontbreekt. Van den Berg heeft al contact gehad met Wieteke van Dort, maar waarschijnlijk is dit nummer, een favoriet van veel Nieuw-Guineaveteranen, nooit op plaat uitgebracht. “Verder is de lijst compleet. De nummer 1 van Vera Lynn heb ik op single, dus wie weet draai ik die tijdens de uitzending live vanaf vinyl. Die ouderwetse tik die je dan hoort, past natuurlijk wel bij dat nummer.”

Van den Berg is druk bezig met de voorbereidingen op de vier uur durende uitzending in december. “Mijn normale programma op donderdagavond van twee en een half uur kost me al zestien uur voorbereiding. In de Veteranen top 50 zijn al veel meer uren gaan zitten.” Naast zijn werk bij een groothandel in medicijnen en zijn gezin, gaat zijn tijd vooral in de muziek zitten. De Libanonveteraan heeft een aantal artiesten aangeschreven om intro's in te spreken voor de top 50. Het management van Mark Knopfler (Dire Straits) wenste hem veel succes, maar liet weten dat de zanger nooit iets doet voor radiostations. Ferdi Bolland, die het nummer *In the Army Now* schreef, dat in de versie van Status Quo in de Veteranen top

■ Libanonveteraan en dj Hennie van den Berg. Foto: Birgit de Roij

50 van 2010 stond, gaat waarschijnlijk wel een aantal intro's inspreken. Ook heeft Van den Berg speciale jingles laten maken voor de uitzending.

Piratenzender

Van den Berg kocht na zijn Libanontijd, hij woonde toen in Eindhoven, zijn eerste zender. “Ik had er toen nog weinig verstand van. Ik heb vier zenders opgeblazen voor ik doorhad hoe het moest.” Toen was zijn eigen piratenzender vanuit zijn slaapkamer een feit. De zender heette toen al Radio KingKong. Hij kreeg briefkaarten van luisteraars uit Duitsland, zo ver reikte zijn zender dus. “Ik had de zwaarste piratenzender

van Brabant”, zegt hij lachend. Zijn studio is één keer opgerold door de Radio Controle Dienst in begin jaren tachtig. “Ach ja, dat hoort erbij. Ik zag het als een soort sport. Ik was aan het uitzenden toen ze langskwamen. Ik heb maar gevraagd of ze een kop koffie wilden voor ze de boel mee zouden nemen. Ze hebben uiteindelijk alleen mijn zender meegenomen, mijn draaitafels en muziek mochten blijven staan. En ik kreeg een boete van 500 gulden. Een week later was ik weer in de lucht.” Muziek is altijd belangrijk geweest voor de Libanonveteraan. Hij draaide vroeger in een dancing en had zijn eigen drive-in show waarmee hij op festivals

Veteranen top 50 uit

de muziek verzorgde. Hij gaf zijn hele verzameling van 8.000 singles aan de dancing, al heeft hij daar wel spijt van gehad. "Ik had er ontzettend veel, al mijn salaris ging vroeger op aan single-tjes. Mijn eerste single was *Hoera Retteketet* van Vader Abraham", herinnert Van den Berg zich. Inmiddels heeft hij een nieuwe verzameling opgebouwd van 5.500 singles. Hoewel hij 23 jaar geleden stopte met zijn radio-uitzendingen, bleef het altijd kriebelen. Twee en half jaar geleden blies hij Radio KingKong nieuw leven in en ging uitzenden via internet. Hij heeft elke donderdagavond zijn eigen programma. "Ik draai van alles, soul, pop, hardrock, Nederlandstalig. Ik moest wel wennen aan die stampmuziek van tegenwoordig, maar ook daar zitten hele goede platen bij." Hij houdt de hitlijsten van alle landen bij. Het leukste is om een plaat te draaien die pas later in de Nederlandse top 40 terecht komt. "Soms ontdek je een nieuwe plaat. *Hello* van Martin Solveig, hét themanummer van de actie van 3fm rond kerst, had ik bijvoorbeeld al maanden eerder gedraaid in mijn show."

Jongste

De Veteranen top 50 wil hij natuurlijk graag uitzenden omdat hij zelf veteraan is. Ook in Libanon was hij met

'Ik ben trots op mijn uitzending'

muziek bezig. Hij kocht er bij de plaatselijke bevolking (handelaars vanuit de kofferbak) de bij Libanonveteranen bekende lichtblauwe cassettebandjes van zijn favoriete bands, zoals KC & the Sunshine Band, Supertramp en Status Quo. Van den Berg was van lichte 1979-4. Begin 1980 vertrok hij met 43 Panterinfanteriebataljon naar Libanon. Van de 150 man was Van den Berg met zijn 17 jaar de jongste. "Wij gingen met 150 man en kwamen met 150 man terug. Daar ben ik dankbaar voor. Ik ben trots op mijn uitzending, dat wij in

dat land een bijdrage hebben kunnen leveren. Ik heb me ook vrijwillig opgegeven. Ik wilde me nuttig maken." Hij kwam met tien man op post 7-1 A vlak bij Naqoura terecht. Ze moesten het verkeer controleren op wapens en munitie en rapporteerden alles wat er in hun omgeving gebeurde. "Het was vier uur op, zestien uur af. Er waren wel tijden dat ik me verveelde. Die vrije tijd vulden we op met bouwen aan de post, duiken en vissen. Er gebeurden natuurlijk ook dingen die minder leuk waren. We zijn eens beschoten. De inslag was schijnbaar vlak bij mij, maar dat hoorde ik pas later." Van den Berg denkt wel met plezier terug aan zijn uitzending naar Libanon. "Ik had er een prachtige tijd. Vooral de kameraadschap was mooi. Wij, van post 7-1 A, waren een hechte groep en zien elkaar nu nog steeds."

Stemmen

De nummers die hij zelf instuurde voor de top 50 hebben de lijst van dit jaar helaas niet gehaald. Zijn nummer 1 is *Brief naar Libanon* van The Jerry's. "Dit is een toepasselijke plaat uit 1979, want post was voor soldaten en hun thuisfront natuurlijk heel belangrijk. Maar ook al staan mijn nummers er niet in, ik vind het toch mooi om deze lijst uit

te zenden. Dit is de lijst door veteranen gekozen, dus dit moet het zijn. En er staan genoeg goede nummers in, zoals *Paint it Black* van de Rolling Stones. Maar ook *I'll Find My Way Home* vind ik een prachtig nummer. En ik kan genieten van Glenn Miller." Van den Berg zal voorafgaand aan de uitzending van de Veteranen top 50 ook een uur lang platen draaien die de top 50 (net) niet haalden, zoals zijn eigen nummer 3, *In the Army Now* van Status Quo. Hij zal tijdens de uitzending dvd's weggeven van de Veteranendag, beschikbaar-

■ Hennie van den Berg op zijn post in Libanon.
Foto: privécollectie Hennie van den Berg

steld door het Comité Nederlandse Veteranendag, en veteranen kunnen bellen om een Veteranen top 50-groet over te brengen.

Inmiddels kunnen veteranen via een nieuwe site stemmen op de Veteranen top 50 van 2013. De site is tot stand gekomen in samenwerking met het Comité Nederlandse Veteranendag, dat ervoor zal zorgen dat de muziek van de nieuwe lijst ook weer een rol zal spelen op de Veteranendag op 29 juni. *Checkpoint* zal de Veteranen top 50 van 2013 publiceren in het juninummer.

De Veteranen top 50 is op 12 december van 17.00 tot 21.00 uur te beluisteren via www.radiokingkong.nl. Veteranen kunnen een groet doorgeven op tel: 06-30613849. Er is ook een app van Radio KingKong voor Android, te koop via Google Play Store.

Stemmen op de nieuwe Veteranen top 50 kan op www.veteranentop50.nl

De moeizame geschiedenis

Iedereen die wel eens getuige is geweest van of betrokken is geweest bij een verkeersongeval weet hoe gecompliceerd het vervolgens voor de politie is om uit de verschillende getuigenverlagen een consistent verhaal samen te stellen. Niet anders is het om bij het gebruik van ooggetuigen van de geschiedenis een samenhangend historisch verhaal op te tekenen. Ook veteranen blijken uiteenlopende herinneringen te hebben aan dezelfde gebeurtenis.

Door: Gielt Algra

Op 7 mei 2011 overleed professor Wagenaar, de geheugendeskundige die opgeroepen werd bij het eerste Demjanjuk-proces in Israël. Zij was opgeroepen om de verdediging te ondersteunen ten aanzien van de voor de verdachte negatieve getuigenissen. Het zou in eerste instantie Demjanjuk niet helpen; hij werd schuldig bevonden. Maar door de val van de Muur

■ De wetenschapper Elizabeth Loftus die aantoonde hoe het menselijk brein later opgedane ervaringen of informatie simpelweg toevoegt aan de herinnering van een eerder gebeurde gebeurtenis. Foto: B.D. Engler

kwamen er in Oost-Europa archiefstukken vrij die inderdaad Demjanjuk vrijpleitten van het ten laste gelegde in vernietigingskamp Treblinka. Zoals we nu weten, werd Demjanjuk door een ander bewijsstuk, vrijgekomen uit eenzelfde soort archief, vervolgens in München veroordeeld voor misdaden begaan in het vernietigingskamp Sobibor. Velen in Nederland is het wellicht ontgaan dat de deskundige die in eerste instantie werd opgeroepen voor kritische beschouwingen ten aanzien van de werking van het menselijke geheugen de joods-Amerikaanse wetenschapper Elizabeth Loftus was. Zij kon het toen niet op zich nemen, gezien haar joodse achtergrond, om de getuigenissen van de overlevenden van de Holocaust publiekelijk in twijfel te trekken en bedankte voor de eer. Toch is zij een van diegenen die met wetenschappelijke proeven feilloos aantoonde hoe het menselijk brein later opgedane ervaringen of informatie simpelweg toevoegt aan de herinnering van een eerder plaatsgevonden gebeurtenis.

in het stripverhaal. Voor volwassenen werkt dit niet veel anders. In een van de voorbeelden die Loftus in haar werk naar voren bracht, wordt een verkrachte vrouw door de politie gevraagd of haar verkrachter een litteken in zijn gezicht had. Het slachtoffer ontkent dit stellig, maar bij een later gehouden *line up* van verdachten is dan onbedoeld het begrip litteken aan haar geheugen toegevoegd en zij wijst dan wel degelijk de man aan met een litteken in het gezicht. Als later de echte verkrachter alsnog gepakt wordt, realiseert de vrouw zich dat zij onbedoeld een onschuldige heeft aangewezen. Belangrijk is het dan om je te realiseren dat deze vrouw niet gelogen heeft over haar herinnering, alleen dat die herinnering niet (meer) overeenstemt met de werkelijkheid.

Verhalen

Bij vele verhalen van veteranen is het vaak niet anders geweest. Dan zijn het vaak verhalen van anderen die met het verstrijken van de jaren als 'zelf ervaren' in de herinnering worden opge-

Het zijn vaak verhalen van anderen die met het verstrijken van de jaren als 'zelf ervaren' in de herinnering worden opgeslagen

Zo had zij een proef waarbij kinderen eerst een stripverhaal lezen en daarna werden ondervraagd over de beer die in het verhaal voorkwam. Veel kinderen hadden een levendige herinnering over die beer en wisten er allerlei bijzonderheden over te vertellen. In werkelijkheid kwam er helemaal geen beer voor

slagen. Soms is de herkomst achteraf te herleiden of tot zijn juiste(re) proporties terug te brengen. Zo is er het verhaal van de Nederlandse veteranen uit 1940 die allen zelf hebben gezien dat munitiekisten met zand gevuld waren en dit wordt als voorbeeld naar voren gebracht van het verraad dat in

van de herinnering

het spel zou zijn geweest. Het is echter zeer waarschijnlijk dat het hier om Nederlandse krijgsgevangenen gaat die na de capitulatie de stellingen moesten afbreken. Zij kwamen hierdoor in aanraking met munitiekisten die ter versteviging van die stellingen met zand waren gevuld. Hun ervaringen werden verward met het idee dat het om ver-raad zou gaan.

Zo is ook bekend dat Nederlandse krijgsgevangenen bij de Grebbeberg gedwongen zijn om Duits pantseraf-weergeschut naar voren te trekken met de oprukkende Duitsers mee. Als er dan een stroom Nederlandse krijgsgevangenen in omgekeerde richting wordt afgevoerd, dan zullen er vele getuigenissen zijn van deze Duitse oorlogsmisdaad. De vraag doet zich dan voor of dit uiteindelijk ook als één geval wordt herinnerd, dan wel dat dit steeds als weer een volgend geval wordt gezien.

Mythes en legendes

Het mag duidelijk zijn dat de verwar-ring van strijd en oorlog zich uitsteking leent voor eenzelfde verarring in de herinnering. In zijn boek *The Great War and Modern Memory* beschrijft auteur Paul Fussel hoe Marc Bloch, de beroemde Franse historicus, in de loopgraven waar hij als infanterist diende, constateerde dat 'de overheersende mening in de loopgraven is dat alles waar zou kunnen zijn, behalve dat wat gedrukt staat'. Dit zou 'een soort middeleeuwse verhalenvertellers-traditie voortbrengen, die altijd al de broedplaats was voor mythes en legendes'. Die waren er in de Eerste Wereldoorlog dan ook volop. En dan niet alleen die met een aanwijsbare aanleiding zoals de met zand gevulde munitiekisten in Nederland in 1940. Het ging ook om meer metafysische waarheden, zoals de 'engel van Mons' en de 'gekruisigde Canadese soldaat'.

De engel van Mons, ook wel engelen van Mons, zouden het veel kleinere Britse expeditieleger in augustus 1914 bij de verdediging bij Mons geassisteerd

■ Een scene uit de film Passchendaele, waarin het verhaal van de gekruisigde Canadees terugkomt.

hebben en zo de veilige aftocht mogelijk gemaakt hebben. De oorsprong van het verhaal lag in een fictief verhaal van Arthur Machen dat gepubliceerd werd in *the Evening News*. In dat romantische fictieve verhaal zouden de geesten van de boogschutters van de slag bij Agincourt (1415) hun kameraden eeuwen later bij Mons te hulp zijn geschoten. Binnen een week waren dit engelen geworden en waren er zelfs generaals die toch van 'zeer betrouwbare getuigen' gehoord hadden dat die zich herinnerden dat er vreemde dingen bij Mons hadden plaatsgevonden. De schrijver van het oorspronkelijke verhaal deed er van alles aan om naar voren te brengen dat zijn verhaal gewoon fictie was. Het verhaal was echter geland in het gespreide religieuze bedje van Groot-Brittannië van 1914. Zelfs de geestelijkheid probeerde hem nu te overtuigen dat hij het fout had en dat het wel degelijk engelen betrof daar bij Mons. De mythe van de gekruisigde Canadees, die overigens terugkomt als gekruisigde

Amerikaan in 1944 en 1945, lijkt een soortgelijk verhaal. Het verhaal kwam er grofweg op neer dat één, soms twee Canadese (en ook niet altijd Canadese) soldaten gevangen waren genomen en voor de ogen van hun kameraden, aan de andere kant van niemandsland, met bajonetten aan een boom gekruisigd werden en zo het leven verloren. Zelfs de film *Passchendaele* uit 2008 komt met dit verhaal en tracht er een plausibele verklaring voor te geven als ware het ongelukkig toeval.

Er zijn verschillende theorieën en vele getuigenissen, maar dan van 'horen zeggen'. Fussel wijst er in zijn boek op dat het in Noord-Frankrijk en het Vlaamse land waar zich het westfront bevond, wemelde van de crucifixen. Dit in tegenstelling tot de overwegend protestante gebieden waar de meeste Britse militairen vandaan kwamen. Ze benoemden bepaalde plekken dan ook met namen als *crucifix corner* of *crucifix valley*. Nu leek het ook nog eens dat deze beelden met het gekruisigde

Christusfiguur de meest zware beschietingen overleefden en de beeltenis van Jezus steeds machteloos toekeek op het offer dat al die geallieerde militairen brachten die vielen in de modderpoel voor zijn voeten. Dit beeld van de altijd aanwezige kruisiging, dat onmiddellijk in de poëzie en de literatuur uit die jaren terugkwam en waar ook het offer van de vele duizenden gesneuvelden aan verbonden werd, maakte de ideale 'christensoldaat' logischerwijze al automatisch tot een gekruisigde in de beleving van allen die het overleefden. Fussel concludeert dan ook: 'Dit alles overwegend lijkt het gerucht van de gekruisigde Canadees een betekenis, een plaats en een herkomst te veronderstellen.'

Eerste Wereldoorlog

Anders is het als moedwillig de collectieve herinnering wordt gemanipuleerd. Ook daar heeft de Eerste Wereldoorlog een treffend voorbeeld van gegeven, zo blijkt uit het prachtige, onlangs in het Nederlands vertaalde boek *Adolf Hitler en de Eerste Wereldoorlog* van Thomas Weber. Hitler trachtte in het interbellum zijn heldendom in de loopgraven en de eer van zijn regiment om te buigen ter meerdere eer van zichzelf als politieke leider van Duitsland.

Alsof zijn roeping om Duitsland te leiden een natuurlijk verschijnsel was dat rechtstreeks voortvloeide uit de *Kameradschaft* van de loopgraven. Dit verhaal begon echter nogal te haperen daar heel wat veteranen van dat regiment de politieke denkwijze van Hitler zeker niet deelden en zich begonnen te roeren. Ook herinnerden velen van hen Hitler helemaal niet als dapper, maar vooral beschouwden ze hem als *Ettapenschwein*, iemand die niet in de voorste linies het gevaar deelde, maar bij de staf uit de directe vuurlinie behoorde. Bovendien claimde Hitler heldendaden die wel begaan waren, maar niet door hem, maar door zijn (joodse) commandant. De joden in dat regiment waren sowieso een hiaat in zijn verhaal en dat was hij maar 'even vergeten'. Het was ook nog eens een joodse officier die hem het ijzeren kruis had toebedeeld. Toch was Hitler deze joden in zijn regiment niet helemaal vergeten. Het bleek dat hij na bemiddeling door een andere veteraan uit zijn regiment een directief had gestuurd naar de Gestapo

■ Het boek waarin beschreven wordt hoe Adolf Hitler tracht zijn heldendom in de loopgraven in de Eerste Wereldoorlog en de eer van zijn regiment om te buigen ter meerdere eer van zichzelf als politieke leider van Duitsland.

in Dusseldorf waar zijn oude (joodse) commandant woonde, om voor hem en zijn gezin een uitzondering te maken. De opzettelijke poging van Hitler om zich voor politiek gewin de toen alom heersende eer en mystiek rondom 'de onbekende soldaat' persoonlijk toe te eigenen, begon veel veteranen te irriteren en het begon ook tegen hem te werken. In de briefwisseling tussen de veteranen Carl Schmitt, de bekende filosoof en rechtsgeleerde, en Ernst Jünger, de bekende conservatieve schrijver en filosoof, werden deze gevoelens treffend beschreven: 'Merkwaardig, men heeft het (de onbekende soldaat) altijd voor iets mythisch, iets anoniems gehouden; en nu komt er één en die zegt: dat ben ik!'

Geheugenverlies

Ook vandaag de dag zien we dat veteranen in de politiek hun herinnering, of de algehele herinnering mits die een positief beeld behelst, graag omarmen. We zagen dat bij de presidentstrijd tussen Kerry en Bush waar de verschijning

van de in pilotenoutfit gestoken Bush op een vliegdekschip de overwinning op Irak claimde en de heldendaden van Kerry in Vietnam ter discussie liet stellen. Of Reagan die een speech hield op de rotsen van Pointe du Hoc en zo de herinnering aan de prestatie van de *Rangers* bij de invasie in Normandië op zijn kandidatuur liet afstralen. Het kan natuurlijk ook positiever. Zo vertelde onze eigen Piet de Jong dat, toen hij premier was en zijn kabinet moest samenstellen, hij lange gesprekken hield met alle kandidaten en bij de afweging zich steeds weer afvroeg of hij deze kandidaat mee zou nemen aan boord van zijn onderzeeër in de Tweede Wereldoorlog. Iets wel of niet bewust verkeerd herinneren, lijkt haast onontkoombaar door de verwarring van de strijd en naarmate de tijd verstrijkt.

Traumatische gebeurtenissen kunnen er echter ook toe leiden dat men zich niets meer kan herinneren. Ook met betrekking tot het geheugenverlies kunnen we bij de Eerste Wereldoorlog blijven, waar op 1 februari 1918 op het station een uit Duits krijgsgevangenschap gerepatrieerde man aangetroffen werd die niemand kende en die zich niets meer herinnerde. De man murmelde iets van een naam, maar men kwam niet echt verder. Na een aantal jaren besloot de directeur van de inrichting waar hij verbleef een foto van hem in de krant te plaatsen met de oproep om informatie omtrent zijn identiteit. Meer dan driehonderd reacties kwamen er van mensen die in hem hun in de strijd vermiste geraakte echtgenoot, broer, vader of oom herkenden. Zelfs als er fysieke verschillen waren tussen de man en de vermiste echtgenoot, die toch boekdelen spraken, bleven sommige vrouwen volhouden dat hij gekrompen dan wel gegroeid was. Uiteindelijk werd de man in 1937 door zijn broer herkend als Octave Monjoin en weer herenigd met zijn vader. Het geluk mocht echter niet lang duren. De broer en de vader kwamen twee maanden later om bij een auto-ongeluk. De, om met de woorden van Geert Mak te spreken, 'levende onbekende soldaat' zou nog tot 1942 in een inrichting blijven leven.

Veel belangstelling voor onthulling monument in Bronbeek

Eerbetoon aan vergeten Papoeastrijders

Op 1 oktober 2012, precies vijftig jaar na de overdracht van Nederlands Nieuw-Guinea aan de Verenigde Naties, werd in Bronbeek een monument voor de Papoeastrijders onthuld. Daarmee ging een grote wens van veel Nieuw-Guineaveteranen in vervulling. Voor hun gevoel waren hun medestrijders tot die tijd collectief uit het geheugen gewist.

Door: Janke Rozemuller

Foto's: Birgit de Roij

De Sumatraal van de Kum-pulan in Bronbeek kan het aantal bezoekers nauwelijks aan tijdens het minisymposium dat voorafgaat aan de onthulling van het monument. Dat maakt de aanwezigen niks uit, zij hebben reikhalzend uitgekeken naar deze dag. Nadat iedereen elkaar heeft begroet, volgen enkele sprekers. Een van hen is kapitein-luitenant ter zee van speciale diensten b.d. Theo van Hees die over zijn persoonlijke ervaringen met het Papoea Vrijwilligers Korps (PVK) spreekt. De oud-marinier en voormalig PVK-officier vertelt over de gêne die hij nog steeds voelt omdat hij door een politiek besluit zijn strijdmakkers zonder hoop moest achterlaten. Een gevoel dat hij met veel oud-collega's deelt.

Emotioneel

Op initiatief van onder anderen Indië- en Nieuw-Guineaveteraan Hans Slijkhuis (zie *Checkpoint 6-2012*) werd

eerder dit jaar een uitvoerend comité gevormd dat zorgde voor de financiering van de gedenksteen. Voorzitter en Nieuw-Guineaveteraan Joop Bergsma legt voorafgaand aan de onthulling uit hoe zijn comité maar liefst 10.000 euro wist in te zamelen. "Daarvan is 5.000 euro afkomstig van veteranen en private personen, 2.000 euro van collectes bij diverse evenementen en 3.000 euro van aan veteranen gerelateerde stichtingen en verenigingen." Waarna hij zijn toespraak geëmotioneerd afsluit met de woorden: "Vergeten zullen we je nooit. Nieuw-Guinea zal voor immer op ons vaandel prijken."

De zoon van mede-initiatiefnemer Slijkhuis is de ontwerper van het monument. Op de steen staan twee Papoea's en de tekst '1942-1962. In memoriam Papuastrijders. Uw moed en trouw waren boven alles verheven. Wij blijven u met eerbied gedenken'. Na de onthulling bekennt Slijkhuis sr.: "Ik ben heel trots. Het is prachtig geworden." De onthulling noemt hij buitengewoon indrukwekkend. "Het is een fantastische, maar ook emotionele dag." Dat geldt voor

veel aanwezigen. Onder hen ook Wave Ireeuw, een Irak- en Afghanistanveteraan van Papoea-afkomst (zie *Checkpoint 6-2012*). "Het is toch een stukje erkenning voor mijn voorouders, de Papoeastrijders. En er is een mooie opkomst. Het is eigenlijk één grote reünie."

Gelukkig

Onder de aanwezigen is ook de 88-jarige Ridder Militaire Willems-Orde Giovanni Hakkenberg (zie *Checkpoint 4-2005*). Deze oud-marinier, die een maand eerder vanwege gezondheidsredenen nog verstek moest laten gaan bij de Indië-herdenking in Roermond, wilde per se naar de onthulling in Bronbeek. "Ik moest hier gewoon naartoe. Ik vind het geweldig omdat ik mijn hart heb verpand aan de Papoea's, ze hebben een hele hoop voor ons gedaan. Ik ben echt gelukkig met dit monument."

Ter gelegenheid van de onthulling van het monument is in Museum Bronbeek een tijdelijke expositie te zien over de inzet van de Nederlandse militairen in Nederlands Nieuw-Guinea en hun band met de Papoea's.

■ Een van de aanwezige leden van Free West Papua Campaign in Nederland.

■ Inspecteur-Generaal der Krijgsmacht, tevens Inspecteur der Veteranen, luitenant-generaal Lex Oostendorp legt een krans bij het zojuist onthulde monument.

De herinneringen van Irak- en Cambodjaveteraan Jan Sieders

Op zoek naar het ware verhaal

Tijdens zijn PTSS-behandeling ontdekt Irak- en Cambodjaveteraan Jan Sieders dat hij zich niet kan focussen op één gebeurtenis. Zijn flashbacks en herinneringen van een gebeurtenis op 4 mei 1993 zijn fragmentarisch. Hij is zich ervan bewust dat de tijdslijn in zijn herinnering niet kan kloppen en besluit op zoek te gaan naar het ware verhaal.

■ Irak- en Cambodjaveteraan Jan Sieders. Foto: Fred van Brandwijk

Door: Klazien van Brandwijk-Wiltjer

Jan Sieders (42) maakt tijdens Cambo 2 van de UNTAC-missie deel uit van een gewoergroep van het beveiligingspeloton van 10 Verzorgingscompagnie, die werd toegevoegd aan de Echo-compagnie. De Echo (E)-compagnie, die in eerste instantie de Bravo-compagnie in Sok San zou aflossen, wordt verantwoordelijk voor de districten Banteay Ampil en Thmar Pouk, de zogenoemde *liberated zone*. In dat gebied waren tot dan twee Ben-

gaalse en een Pakistaanse compagnie operationeel. Op 10 december worden de taken van deze drie compagnieën overgenomen door de E-compagnie. “Op 27 november 1992 vertrok ik met de *advance party* naar Cambodja. Ik weet nog dat ik bij de grensovergang dacht: wat is dit? Oké, hier moet ik zes maanden vertoeven. De eerste weken hebben we doorgebracht in Preah Net Preah, waar we een tentenkamp voor de F-compagnie hebben gebouwd. Al in het begin wisten we dat onze missie niet zonder gevaar was. Op een nacht lagen we net op de stretcher toen er over het

kamp heen werd geschoten. Iedereen is toen tegen het talud gaan liggen, want er was geen andere schuilplaats.” De gewoergroepen van het beveiligingspeloton worden verspreid over het bataljon ingezet. “Dat gaf wel status, maar ook het gevoel nergens bij te horen. We werden niet ingezet als peloton, we waren toch anders.” Sieders ontdekt dat de E-compagnie een groot gebied omvat. “Er waren zes presentielocaties. We reden gecombineerde patrouilles en er waren mobiele checkpoints met de KPNLAF, de ANKI, de NADK (drie van de strijdende partijen;

red.) en de CIVPOL (Civiele Politie; red.). Op een aantal van de locaties zaten wij echt aan het einde van de pijplijn.” Als Sieders ervan getuige is dat iemand voor een Ray-Ban zonnebril van zijn brommer wordt geschoten, realiseert hij zich dat een mensenleven in Cambodja een andere waarde heeft. “Dat was heel bizar. Voor daar misschien wel begrijpelijk, want als je mensen in de ogen keek, zag je helemaal niets. Alleen maar de leegte van getraumatiseerde mensen. Dat maakte ze onberekenbaar en onbetrouwbaar. Althans, dat voelde zo.”

Nederland

Na terugkeer in Nederland verlaat Sieders de mariniers en vindt hij een baan bij Justitie. Flarden van Cambodja schieten bij tijd en wijle door zijn hoofd, maar hij weet lange tijd zijn gevoel daarbij te onderdrukken. “Ik had helemaal niet door hoe erg het mij in de greep had. PTSS is een sluipmoordenaar.

Tijdens een training tot gijzelingsonderhandelaar vroeg de trainer of er iemand in de groep zat die ervaringen had waarmee ze rekening moesten houden. Dat sloeg in als een bom en ik kreeg een enorme huilbui.” Sieders, die ondertussen is getrouwd en twee kleine kinderen heeft, vertelt thuis wat hem is overkomen en gaat daarna over tot de orde van de dag. “Ik zag geen andere keus. Ik had mijn werk en mijn schoonvader was net gestorven, dus mijn gezin had me nodig. Kortom, ik moest, vooral van mezelf, de dingen blijven doen die van me verwacht werden.”

In 1999 gaat Sieders naar de huisarts met vermoedingsklachten. “Die legde direct de link naar Cambodja en hij adviseerde me de maatschappelijk werker van Justitie te bellen. Daar heb ik uren mee gesproken en hij zorgde voor een doorverwijzing naar het Centraal Militair Hospitaal, het CMH. Toen ik voor de eerste keer onder het bordje Militaire Psychiatrie doorliep, voelde dat heel erg als een nederlaag.”

In eerste instantie brengt het CMH niet wat de Cambodjaveteraan zoekt. Als psychiater kolonel Unck de behandeling overneemt, komt daarin verandering. “Hij luisterde naar mijn verhalen over Cambodja, ik kwam terecht in een groep en er werd vastgesteld dat ik PTSS had. Toch wilde ik niet in de slachtofferrol en ik maakte in het werk, na bijna twee jaar therapie, de overstap naar een TBS-

■ Jan Sieders in een truck met factieleden op weg naar een checkpoint. Foto: privécollectie Jan Sieders

kliniek waar ik nu al weer een aantal jaren als sociotherapeut werk.”

Zoektocht

Twee jaar geleden komt Cambodja in alle hevigheid terug en Sieders besluit direct hulp te zoeken. Bij de GGZ in Assen krijgt hij een EMDR-behandeling aangeboden (zie ook pag. 19) en hij ontdekt dat zijn herinneringen over Cambodja zo overweldigend zijn en dat het zoveel is dat hij zich niet kan focussen op één enkele specifieke gebeurtenis. Zijn nachtelijke flashbacks en zijn herinneringen zijn fragmentarisch. “Ik ben me ervan bewust dat ik sommige gebeurtenissen op een foute plaats situeer. Bovendien is de tijdslijn zoek. Ik herinner me zaken waarvan ik me afvraag of ik dit werkelijk zo heb meegemaakt. Kan dit eigenlijk wel? Klopt mijn verhaal wel? Herinner ik me wel de juiste zaken?”

De Cambodjaveteraan ontdekt dat met name de situatie nadat een patrouille op 4 mei 1993 in een hinderlaag reed en zijn rol in dat geheel hem belemmeren (bij deze hinderlaag viel een aantal zwaargewonden en twee Japanners kwamen om; zie ook *Checkpoint 7-2012*). De EMDR wordt vooralsnog gestopt en Sieders besluit op zoek te gaan naar ‘het ware verhaal’.

Hij benadert het NIOD en vraagt om de officiële verslagen en rapporten van het incident. “Ik dacht: ik heb dat meegemaakt, dus ik heb daar recht op. Ik mag weten wat de waarheid is. Ik wil de feiten. Wat is er gerapporteerd? Maar nee, ik kreeg nul op het rekest.”

Wanneer hij ook via het Veteraneninstituut niet het antwoord krijgt dat hij zoekt, probeert hij in contact te komen met mensen die gelijktijdig met hem in Cambodja waren. “Ik heb wel dertig vragen op papier gezet, die naar mijn idee beantwoord moesten worden. Ik heb met verschillende mensen gesproken en ontdekte dat zij net als ik maar een deel van het verhaal hebben. Hun deel. Zo weet ik nu dat ik niet aan het ontbijt zat toen ik met de gewonden naar de helistrip moest. Het incident was rond het middaguur. En zo zijn er verschillende andere herinneringen die nu een plaats hebben. Het ware verhaal heb ik niet kunnen ontdekken. Iedereen heeft zijn of haar eigen verhaal rond dat incident. Wel is het goed dat ik mijn verhaal ben gaan checken. Ik weet nu wat mijn rol en mijn inzet zijn geweest rond dat incident. Natuurlijk zijn er nog hiaten die ik diep in mijn hart graag opgevuld wil zien. Maar nu ik verder ben in het proces en weet dat mijn herinnering geen fantasie, maar waargebeurd is, denk ik ook: wat maakt het nu uit dat de tijdslijn niet klopt. Ik was daar, ik heb adequaat gehandeld en heb er aan bijgedragen dat de gewonden zo snel en veilig mogelijk op de helistrip kwamen. Dat is wat telt. Mijn herinnering aan Cambodja is het gevoel van angst dat mij na die aanslag op onze mensen nooit meer heeft verlaten. Dat is in ieder geval het ware verhaal. Mijn leven is nadien veranderd. Ik wil controle hebben over die angst en ik wil veiligheid voor de mensen die ik liefheb.”

Een gevoel van thuiskomen

In het leven van John Bolland neemt Indonesië een belangrijke plaats in. In gezelschap van zijn oudste dochter ging hij in 1998 voor de eerste keer terug naar het land waar hij als dienstplichtig soldaat zijn hart had verloren aan de mensen en de prachtige natuur. Eenmaal vertellend over zijn dienstitijd en zijn reizen naar Indonesië is de Indiëveteraan niet te stuiten.

Door: Klazien van Brandwijk-Wiltjer
Foto: Fred van Brandwijk

Na de bevrijding werkt John Bolland bij de Politieke Opsporingsdienst. Dat bevalt hem niet echt. Liever dient hij het land op een andere manier. Aan het einde van de zomer in 1945 meldt hij zich in Veenendam aan als OVW'er en hij mag direct blijven. De gemotiveerde Oost-Groninger heeft echter pech. Hij wordt na een maand alsnog afgekeurd vanwege zijn ogen. "Dat was een grote teleurstelling. Gelukkig werd ik daarna wel goedgekeurd als dienstplichtige. Op 2 mei 1926 werd ik ingedeeld bij 3-1 RI van de 7 december divisie in Assen."

Nederlands-Indië

Op 3 september 1946 vertrekken de kwartiermakers van 3-1 RI met de *Klipfontein* vanuit Amsterdam. "Ik was buitengewoon gemotiveerd en vol verwachting over wat me te wachten zou staan. Op 27 september 1946 arriveerden we in Tandjong Priok. De volgende dag vroegen ze chauffeurs om auto's te gaan halen. Hoewel ik geen rijbewijs had, heb ik me gemeld." Bolland werkt een maand bij Motortransport OVW Bataljon Zeeland en keert dan terug naar zijn eigen bataljon, waar hij wordt ingedeeld bij de beveiliging van de Bataljonsstaf.

De Indiëveteraan bladert in een van de vele agendaatjes die hij voor zich op

Naam en leeftijd:	John Bolland (87)
Range en functie:	soldaat I
Uitzending:	Nederlands-Indië
Is nu:	gepensioneerd onderwijzer
Hobby's:	luchtvaart
Hekel aan:	nepveteranen
Beste oorlogsfilm:	<i>The Longest Day</i>

tafel heeft en zegt: "Ik heb iedere dag aantekeningen gemaakt." In een keurig minuscuul handschrift staat er: 'Nacht-patrouille, patrouille, vlag verkeerd om, strafexercitie, strafexercitie, strafexercitie, rijles op carrier.' "Ja... strafexercitie. Een van de jongens had per ongeluk de vlag verkeerd om gehesen. Dus blauw, wit, rood. Daarop volgde ieder vrij moment strafexercitie. Iedereen was dat zat en toen onze sergeant opperde dat het misschien wel handig was als er meer mannen een carrier konden besturen, kreeg hij direct toestemming. Zo heb ik een brenguncarrier leren besturen en mocht ik de kapitein en zijn bruid in een versierde carrier vervoeren. Ook tijdens de latere acties kwam het goed van pas dat wij een carrier konden besturen." Bolland vertelt graag over de mooie en grappige gebeurtenissen. In zijn agenda's staat ook het andere verhaal. Het verhaal van ruim drie jaar Nederlands-Indië, de opmars van 21 juli 1947, de politionele acties, de verplaatsingen, de hulp aan de lokale bevolking en de meer dan dertig locaties waar hij in Nederlands-Indië verbleef. "Mijn

agenda's helpen me als ik eens op zoek ben naar een naam of tijdstip. Ik heb een goed geheugen, maar het is vanzelfsprekend onmogelijk om de datum, tijd en locatie van zolang geleden paraat te hebben."

Terug

Op 5 november 1949 keert Bolland terug in Nederland. Sindsdien heeft hij het verlangen ooit terug te gaan. "Ik trouwde, er kwamen kinderen, ik werd onderwijzer en mijn vrouw durfde niet te vliegen. Pas in 1998 ging ik terug. Het was een gevoel van thuiskomen. De vriendelijke en lieve mensen, de prachtige natuur, de geur en de warmte. Ik ontdekte dat men geen enkele wrok koesterde. 'Waren jullie maar terug', zei men regelmatig." De Indiëveteraan reist nog zeven keer naar Indonesië en bezoekt verschillende locaties waar hij ooit gelegerd was. "Het belangrijkste is echter de vriendschap met een gezin dat ik ondersteun zodat de kinderen naar school kunnen gaan. Onderwijs is immers een voorwaarde voor de ontwikkeling van een volk."

‘Weinig herkenning door wederopbouw’

Mark Koonings werd twee keer uitgezonden naar Bosnië. Zijn eerste missie in Santici duurde door een ernstig verkeersongeluk maar zes weken. Vrij snel na zijn revalidatie volgde een herkansing, dit keer in Busovaca. Afgelopen voorjaar ging hij met een paar collega-veteranen terug. Om te ontdekken dat veel herkenningpunten na al die jaren niet meer terug te vinden waren.

Naam en leeftijd:	Mark Koonings (44)
Rang en functie:	korporaal I, chauffeur zwaar transport
Uitzending:	UNPROFOR (Bosnië 1992 en '94)
Is nu:	vrachtwagenchauffeur (inter)nationaal transport
Hobby's:	mijn vijf kinderen en het verzamelen van legerhelmen
Hekel aan:	niets
Beste oorlogsfilm:	documentaires op o.a. National Geographic

waren wel dingen veranderd. “Er kwamen steeds meer regels.” Ook de ritten waren anders. “De eerste keer reed ik door oorlogsgebied en nu waren het steeds logkonvoeien tussen Split en Busovaca voor de bevoorrading van de manschappen.”

Door: Janke Rozemuller

Foto: Birgit de Roij

Zijn dienstplichtperiode in Seedorf beviel Mark Koonings zo goed, dat hij beroeps wilde worden. Na een onderbreking van een half jaar werd hij alsnog opgeroepen en kon hij aan de slag als technisch specialist, gespecialiseerd in zwaar transport. Hij werd vervolgens twee keer uitgezonden naar Bosnië. Tijdens zijn eerste uitzending ontdekte hij dat zijn verwachtingen niet overeenkwamen met de realiteit. “Je denkt: we zijn VN, er mag niks gebeuren met ons, want we komen helpen. Maar dan word je tijdens een transport toch beschoten en besef je pas echt dat je midden in een oorlogsgebied zit.” De gevolgen van die oorlog waren ook merkbaar tijdens een transport van voedsel naar een school waar vluchtelingen zaten. “De plaatselijke bevolking leek erg behulpzaam met uitladen. Ze vonden dat wij al genoeg deden. Maar ze bleken eerst hun eigen zakken te vullen en daarna pas spullen naar de school te brengen. Pijnlijk.”

Ongeluk

Koonings was pas zes weken in Bosnië toen hij en drie andere Nederlandse militairen gewond raakten bij een ongeval op een kustweg. Vlak na een bocht stond ineens een busje dwars op de weg geschaard. “Ik remde, hoorde de klap tegen de vangrail en lag acht meter lager in een ravijn.” Hij raakte korte tijd buiten bewustzijn en werd in een ziekenhuis in Split opgenomen met gebroken ribben, een gebroken arm, een klaplong en sneeën in zijn gezicht. Na een week werd hij overgevlogen naar Nederland. “Met een privéjet! Blijkbaar waren ze er toen nog niet op voorbereid dat zoiets kon gebeuren.” Daarna volgden een opname van tien dagen in het militair hospitaal in Utrecht en een revalidatieperiode van een half jaar.

In de zomer van 1994 volgde een tweede uitzending naar Bosnië. Busovaca was een soort herkansing in hetzelfde gebied. “Ik had het gevoel dat ik mijn maten in de steek had gelaten en dat ik mijn werk niet had afgemaakt.” Dat kon Koonings nu wel, maar er

Terugkeerreis

Koonings zag de grootste verandering in Bosnië afgelopen april, toen hij met collega-veteranen Mike Leenders en Ronald Kuik een terugkeerreis naar zijn voormalige uitzendgebied maakte. De drie hadden moeite om herkenningpunten te vinden. Ook Hotel Nunspeet in Busavaca, waar Koonings en Kuik zaten, bleek bijna onherkenbaar veranderd. In hun reisverslag staat: ‘Alles is nieuw en er is niets, maar dan ook niets wat doet terugdenken aan toen. (...) Mark en Ronald vergelijken de nieuwe situatie met de oude. Daar was de slagboom en daar stond de bunker.’ Naast teleurstelling leidde dat volgens Koonings ook tot opluchting. “Als je ziet wat er allemaal opgebouwd is, dan hebben we daar goed werk geleverd.” Het vinden van een baan in de burgermaatschappij was voor de chauffeur zwaar transport geen probleem. Hoewel het werk als vrachtwagenchauffeur (inter)nationaal transport hem goed bevalt, mist hij zijn Defensietijd soms wel. “Dat is misschien ook wel de reden dat we terug zijn geweest. Om nog even die saamhorigheid te voelen.”

Tweederde vindt nazorg Defensie voldoende

Veteranen van recentere missies ervaren in toenemende mate voldoende nazorg van Defensie. Dit blijkt uit een peiling over nazorg en re-integratie van het Veteraneninstituut. Deelnemers aan het veteranenpanel geven ook in grote meerderheid aan geen tot weinig moeite te hebben gehad met het oppakken van het dagelijks leven na de uitzending. En op de arbeidsmarkt ondervinden veteranen vooral profijt van hun uitzendervaringen.

Door: Michaela Schok

Foto: AVDD

In april 2012 is een derde peiling gehouden onder deelnemers aan het online veteranenpanel die in opdracht van het Veteraneninstituut is uitgevoerd door Blauw Research. In totaal hebben 1.368 van de 2.304 panelleden de vragen beantwoord (response van 60 procent). Tijdens de derde peiling van het veteranenpanel stond het thema nazorg en re-integratie centraal. Dit thema is onderverdeeld in drie subthema's. Deelnemers konden vragen beantwoorden over de geboden nazorg vanuit Defensie na terugkeer van de uitzending, het aanpassen aan de thuissituatie en het vinden van werk na de uitzending.

Nazorg

Gemiddeld genomen vond tweederde van de deelnemers de aangeboden nazorg van Defensie voldoende, maar dit verschilde per missie, zie tabel 1. 42 procent van de UNIFIL-veteranen is van mening dat de nazorg na terugkeer van de missie in Libanon (1979-1985) voldoende was. Van de missie naar Irak (2003-2004) en Afghanistan (2002-heden) vond 82 procent respectievelijk 83 procent van de veteranen de nazorg voldoende. Irak- en Afghanistanveteranen die de nazorg onvoldoende vinden, hebben behoefte aan een gesprek met een andere veteraan die soortgelijke ervaringen heeft. Ook lijkt het er op dat de nazorg voor veteranen die een bijzondere positie hadden (individueel

uitgezonden of eerder teruggekeerd) als minder goed wordt ervaren. De aangeboden nazorg van Defensie voldoet in toenemende mate aan de behoeften van veteranen van recentere missies. De inspanningen die Defensie levert om de nazorg te verbeteren, zijn terug te zien in deze resultaten.

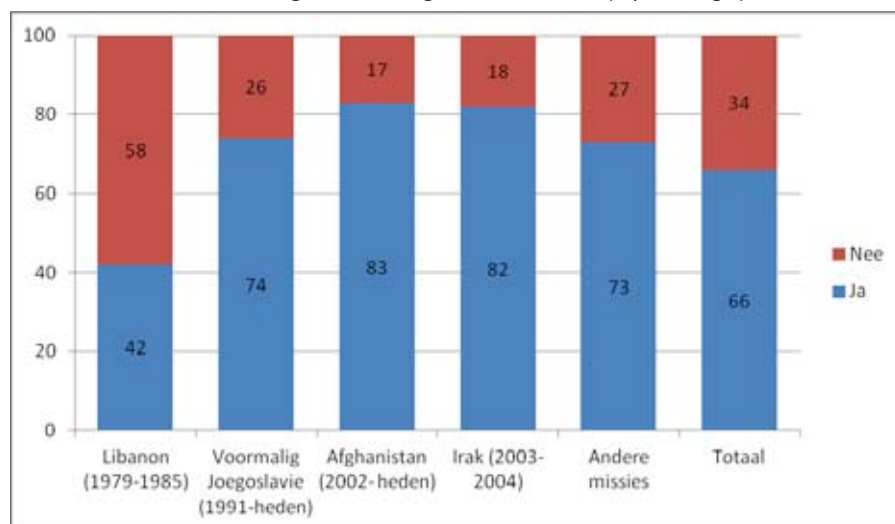
Diverse vormen van door Defensie verstrekte personeelzorg werden bevraagd, zoals het debriefingsgesprek, het adaptatieprogramma op Cyprus/Kreta, het terugkeergesprek met de Maatschappelijke Dienst Defensie en de Nazorgvragenlijst. De meest gewaardeerde vorm van nazorg is het adaptatieprogramma op Cyprus/Kreta. Tweederde van de veteranen die hebben deelgenomen aan dit nazorgprogramma geeft aan dit als (zeer) nuttig te hebben ervaren. Alle vormen van

nazorg worden overigens vaker als nuttig dan als nutteloos beoordeeld. Er zijn weinig veteranen die het eerste jaar na terugkeer van de missie klachten ondervinden. De klachten die optreden, zijn meestal van sociale of psychologische aard (14 procent versus 11 procent). Veteranen zoeken eerder hulp voor lichamelijke klachten dan voor psychische en sociale klachten. Zij zoeken met name hulp bij de huisarts en Defensie. Wel was het voor bijna de helft van de veteranen niet duidelijk waar ze met eventuele klachten terecht konden. Het oordeel over de waarde van de hulpverlening zelf was overigens overwegend positief.

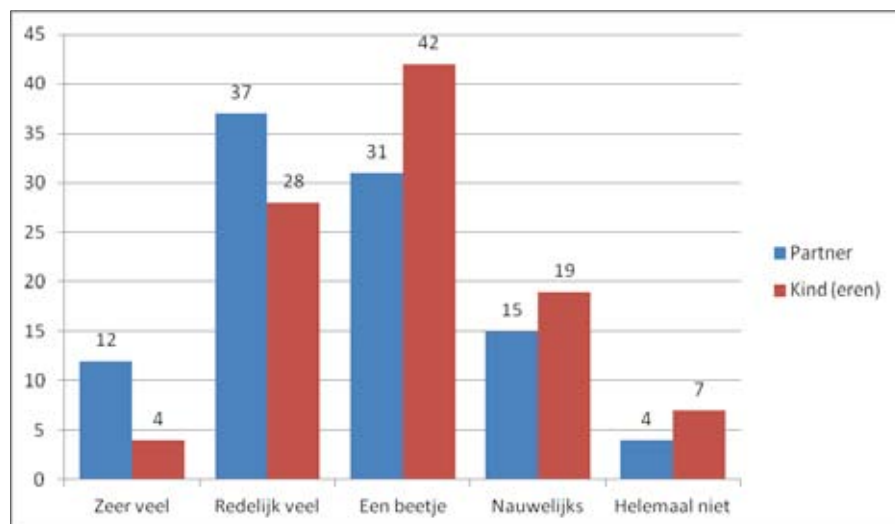
Dagelijks leven

De meeste deelnemers aan het veteranenpanel hebben geen tot weinig

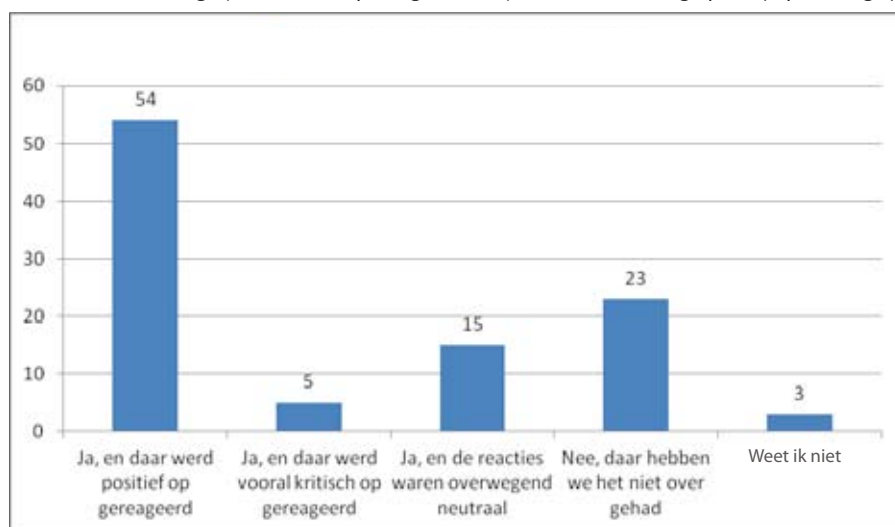
Tabel 1 In hoeverre was de aangeboden nazorg voldoende voor u? (in percentages)

Tabel 2 In hoeverre heeft u over uw uitzendervaringen gesproken met uw partner/kinderen? (in percentages)

Tabel 3 Is uw ervaring bij Defensie ter sprake gekomen tijdens een sollicitatiegesprek? (in percentages)

moeite gehad met het oppakken van het dagelijks leven na de uitzending (82 procent). De helft van de deelnemers geeft aan binnen drie maanden weer gewend te zijn geraakt aan het dagelijks leven. Ruim tweederde van de deelne-

mers had een partner tijdens de uitzending en bijna de helft had ook kinderen. De helft van de veteranen heeft redelijk tot (zeer) veel met de partner gesproken over de uitzendervaringen. In mindere mate worden de uitzendervaringen

besproken met de kinderen, zie tabel 2. Ongeveer 70 procent van de deelnemers aan het veteranenpanel vindt dat de relatie met de partner niet is veranderd na de missie, terwijl één op de vijf deelnemers vindt dat de relatie met de partner in negatieve zin is veranderd na de missie. Niet of nauwelijks praten over de missie lijkt een negatief effect te hebben op de relatie. Van veteranen die veel praten over hun uitzendervaringen is de relatie met hun partner relatief vaker in positieve zin veranderd dan van veteranen die een beetje of helemaal niet met hun partner over de ervaringen spraken. Hoewel de relatie met de kinderen in de meeste gevallen niet is veranderd, kan praten over de missie een positief effect hebben op die relatie.

Arbeidsmarkt

4 procent van de veteranen is na de laatste uitzending in dienst gebleven bij Defensie. Van degenen die de dienst verlieten, hebben drie op de vijf veteranen – over het algemeen zonder veel moeite – een baan in de burgermaatschappij gevonden, met name in de sectoren techniek/bouw, transport en zorg. Deze baan vonden ze vooral via het eigen netwerk of een sollicitatieprocedure. Indien de ervaring bij Defensie aan de orde kwam tijdens een sollicitatiegesprek werd hierop overwegend positief gereageerd, zie tabel 3. Veteranen geven vaker aan profijt te hebben gehad van hun uitzendervaringen dan nadeel. Voordelen van hun uitzendervaringen zijn onder meer het onder moeilijke omstandigheden in teamverband kunnen werken, maar ook goed kunnen relativiseren. De veteranen die moeite hadden een nieuwe baan te vinden (14 procent) geven aan dat dit kwam door de slechte arbeidsmarkt (53 procent), de slechte aansluiting op de arbeidsmarkt (26 procent) of door andere zaken, zoals hogere leeftijd of het gebrek aan diploma's (35 procent). 37 procent van de respondenten heeft geen nieuwe baan. Het is echter niet bekend in hoeverre dit verband houdt met functioneel leeftijdsontslag. Wellicht kan een volgende peiling hierover meer duidelijkheid verschaffen.

Veteranen die willen deelnemen aan het veteranenpanel, kunnen zich melden bij Anke Bergmans, werkzaam bij Blauw Research, via anke.bergmans@blauw-survey.com

'Ik was verrast door de energie van de nabestaanden'

De documentaire *Gesneuveld* laat op indringende wijze zien hoe nabestaanden van tijdens een missie gesneuvelde militairen met dit verlies omgaan. Dat gebeurt aan de hand van interviews met weduwen, ouders, vrienden en collega's van militairen die in Afghanistan gesneuveld zijn. *Checkpoint* sprak met Robert Oey, de regisseur van deze indrukwekkende documentaire.

Door: Fred Lardenoye

Foto: Birgit de Roij

“**H**et idee is ontstaan naar aanleiding van het beeld van een 'aanzegger', iemand die aan de nabestaanden komt vertellen dat de partner of een zoon is omgekomen. Dat is al in veel films vertoond en ik was nieuwsgierig hoe dat in werkelijkheid was”, licht Robert Oey zijn idee voor de documentaire *Gesneuveld* toe. Bekend zijn de beelden van een dergelijke brengrer van een noodlottige boodschap in films als *Saving Private Ryan* en meer recentelijk *The Messenger*. “Philip Kaufman deed het in *The Right Stuff* weergaloos, maar ook de manier waarop Spielberg dat deed in *Saving Private Ryan* is bijzonder. Daarin wordt geen woord gewisseld en zijn de aankomst van de auto en de gezichten van de mannen die daar uitstappen voldoende voor die vrouw.”

Ook in *Gesneuveld* vertellen nabestaanden dat ze het slechte nieuws al wisten op het moment dat de maatschappelijk werker aan de deur stond. Oey: “Het mooiste voorbeeld daarvan vind ik Gisela Schouwink, de moeder van Mark Schouwink. Dat op het moment dat de maatschappelijk werker van Defensie over het gazon richting voordeur loopt, zij beseft dat de postbode is geweest,

het ook geen Jehova's getuige is en zij denkt: Mark is waarschijnlijk dood. De man heeft dan nog geen woord hoeven zeggen.”

Ministerie van Defensie

Van tevoren stond voor Oey en zijn producent Pieter van Huystee vast dat zij voor het maken van de film de volledige medewerking van Defensie nodig zouden hebben. “Daar kwam nog bij dat ik vond dat het niet alleen over de nabestaanden moest gaan, maar ook over het leger.” Na een anderhalf uur durende sessie met Defensievoorzitter bleken zij erin geslaagd te zijn om het ministerie te overtuigen van het belang van de film. “Zij waren eigenlijk

‘Voordat de missie van start ging, werd er ook wel schamper op gereageerd’

heel enthousiast en vanaf dat moment kregen we alle medewerking. Bijvoorbeeld met de opnames op de marinierskazerne in Doorn en voor de trip naar Kunduz konden we met militairen meevliegen.”

De film concentreert zich, naast het werk van de maatschappelijk werkers die het nieuws vertellen, vooral op de nabestaanden van de in Uruzgan gesneuvelde militairen. Oey wilde van het begin af aan alle 25 gesneuvelden

in de film aan bod laten komen. De contacten met hun nabestaanden liepen via het ministerie van Defensie. “Zij kwamen met de lijst van mensen die in principe bereid waren tot een gesprek en die hebben we vervolgens benaderd. Er waren maar twee of drie gezinnen die niet wilden praten.” In de documentaire wordt door nabestaanden openhartig gepraat over het verlies en het daarmee gepaard gaande verdriet. Daarbij worden soms ook verwijten richting Defensie gemaakt en het leidt af en toe ook tot confronterende gesprekken. Te zien is onder meer hoe nabestaanden erop blijven aandringen dat ze de kist van hun dierbare geopend willen zien. “Natuurlijk heb ik daar behoorlijk wat energie in moeten steken, maar uiteindelijk ben ik afhankelijk van de organisatie die ik voor me heb. Het is aan hen om mij die ruimte te geven.”

Zelfmoord

Oey heeft dan ook niet het gevoel dat hij door het ministerie van Defensie belemmerd is in het maken van de film die hem voor ogen stond. “Ik denk dat ze weleens gedacht hebben: gaat dit allemaal wel goed? Wat ik knap vind,

is dat ze, zonder zich op welke manier dan ook te mengen in het proces, hun zenuwen in bedwang hebben gehouden totdat wij zeiden dat ze konden komen kijken naar het resultaat.”

De regisseur werd tijdens het maken van de documentaire vooral verrast door de nabestaanden zelf. “Ik had meer verwacht dat nabestaanden als een soort grijze muisjes achter de geraniums lusteloos het leven zouden aanschouwen, maar toen de deur open-

■ Robert Oey: "Het is gewoon mijn werk om mensen zover te krijgen dingen te vertellen die je niet op het NOS Journaal ziet."

ging, trof ik heel veel energie aan. Ze zijn ook bezig met een zoektocht die voortkomt uit die energie. Het gaat dan om de leemte tussen het afscheid op Eindhoven en het bericht dat aangezegd werd dat zoon of partner dood was. Ze wilden weten wat er in de tussentijd precies is gebeurd. Dat waren dingen die ik niet had verwacht en daar heb ik heel veel van geleerd."

Door de aanpak van Oey kwamen er soms verrassende verhalen naar voren, zoals ook blijkt aan het einde van de documentaire als er openhartig gesproken wordt door de partner en de zus

van een militair die op Kamp Holland zelfmoord pleegde. "Wij wisten helemaal niks van tevoren. We belden aan en kregen verhalen te horen, zo moet je dat zien. Dus dat dit in de film zo verteld wordt, is een bewijs dat we het vertrouwen van de mensen hebben gekregen. Maar ook Defensie heeft ons uiteindelijk vertrouwd. En dat is aan de film af te zien." Toch is het opmerkelijk hoe de meest intieme details van de zelfmoord in de documentaire worden onthuld. Oey blijkt dan ook niet over één nacht ijs te zijn gegaan. "De film is natuurlijk over een lange periode tot

stand gekomen en we zijn wel tien of vijftien keer naar Friesland gereden om dat verhaal erbij te krijgen. Maar het is ook gewoon mijn werk om mensen zover te krijgen dingen te vertellen die je niet op het NOS Journaal ziet, om iets te laten zien dat wat verder en dieper gaat."

Zin van gesneuvelden

Oey laat in het midden of hij erin geslaagd is een goed beeld te geven van de organisatie Defensie en hoe daarin wordt omgegaan met het sneuvelen van militairen. "Ik weet wel dat het een beeld is dat mij getroffen heeft. Van het leger anno nu, een organisatie die zichzelf serieus neemt op allerlei fronten. Of het nu de voormalig Commandant der Strijdkrachten is, het bedrijfsmaatschappelijk werk of de mensen van case coördinatie, die gedurende de hele missie in Uruzgan hebben aangetoond dat ze ook kunnen leren. Want er zijn ook dingen fout gegaan. In alle gevallen heb ik mensen gezien die met behoorlijk veel bagage en behoorlijk professioneel met hun werk omgaan."

Is zijn visie op de krijgsmacht door het maken van de documentaire veranderd? "Mijn kijk op de krijgsmacht is niet relevant. Want dat komt ook niet in de film terug. Wat mij heel erg is opgevallen, is dat militairen ook bij indringende kwesties op niveau reageerden. Zoals de commandant van het Korps Commandotroepen. Op een vraag over wat de zin is van al de gesneuvelden, gaf hij een gelaagd antwoord als mens en als militair. Dat vind ik mooi."

Oey heeft niet zoveel met boodschappen vooraf, maar hoopt wel dat veel veteranen zijn film gaan zien. "Als ik veteraan zou zijn, zou ik trots zijn op die mannen en vrouwen die daar dat werk hebben gedaan. Voordat die missie van start ging en er in de Kamer besloten werd dat we zouden gaan, werd er ook wel schamper op gereageerd. Zo van 'als het eerste slachtoffer valt, vertrekken we met de staart tussen de benen.' Dat is gewoon helemaal niet gebeurd. We hebben de missie afgerond en er zijn 25 mensen gesneuveld. En iedereen is uiteindelijk zijn werk blijven doen. Dat vind ik imposant."

De documentaire Gesneuveld wordt door HUMAN op maandag 15 december om 20.25 uur uitgezonden op Nederland 2.